

Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije
Sveučilište u Zagrebu

Daljnji razvoj organskih sintetskih polimera

Ante Jukić

Zavod za tehnologiju nafte i petrokemiju
HR-10000 Zagreb, Savska cesta 16, p.p. 177 / Tel. +385-1-4597125 / E-adresa: ajukic@fkit.hr

PROSLAVA 40. OBLJETNICE DRUŠTVA ZA PLASTIKU HRVATSKE I 30. OBLJETNICA ČASOPISA POLIMERI
SAVJETOVANJE PLASTIKA I GUMA – DANAS I SUTRA

U Zagrebu, 23. rujna 2010.

POLIMERNI MATERIJALI

Proizvodnja:

200 x 10⁶ t, udvostručena zadnjih 10 godina

→ 2030. godine, ~ 400 x 10⁶ t

- a) unaprjeđenje postojećih proizvodnih procesa
(katalitički sustavi, optimalizacija reakcijsko-procesnih uvjeta...)
i razvitak novih proizvodnih procesa
- b) poboljšanje svojstava
(strukturne pravilnosti, homogenost sastava i strukture,
toplinske, oksidacijske, UV i mehaničke postojanosti,
preradljivosti i uporabe...)
postojećih materijala i iznalaženje novih

Pregled pojavljivanja riječi *polimer* u naslovu, sažetku i ključnim riječima znanstvenih radova sadržanih u podatkovnoj i javno dostupnoj bazi Scopus, po vremenskim dekadama.

(1960: 366 / 1970: 3 490 / 1980: 5 362 / 1990: 10 056 / 2000: 21 838 / 2009: 45 373)

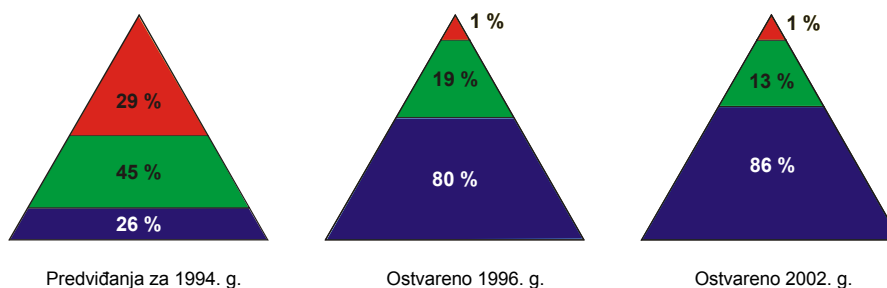
Razdoblje		1960.-1969.	1970.-1979.	1980.-1989.	1990.-1999.	2000.-2010.
Bilješki ukupno		10 051	45 356	83 448	151 026	324 997
P O D R U Č J E	KEMIJA	2 764	5 669	12 252	34 266	98 711
	TEHNIKA ili proizvodnja	2 003	17 577	31 035	29 134	72 217
	MEDICINA	1 854	4 169	-	-	-
	MATERIJALI	1 382	13 946	31 769	72 013	149 259
	FIZIKA	1 166	-	6 919	22 907	59 964
	KEMIJSKO INŽENJERSTVO	-	3 650	8 582	21 070	50 572
Najzastupljenije ustanove		Russian Academy of Sciences, Kyoto University, DuPont	Russian Academy of Sciences, Kyoto University, University of Manchester, Moskovskij Gosudarstvennyj Universitet, Alcatel-Lucent Bell Labs	Russian Academy of Sciences, Kyoto University, University of Massachusetts Amherst, CNRS Centre National de la Recherche Scientifique, Case Western Reserve University	Russian Academy of Sciences, Kyoto University, Tokyo Institute of Technology, Massachusetts Institute of Technology, Osaka University	Russian Academy of Sciences, Kyoto University, Tokyo Institute of Technology, Zhejiang University, University of Tokyo

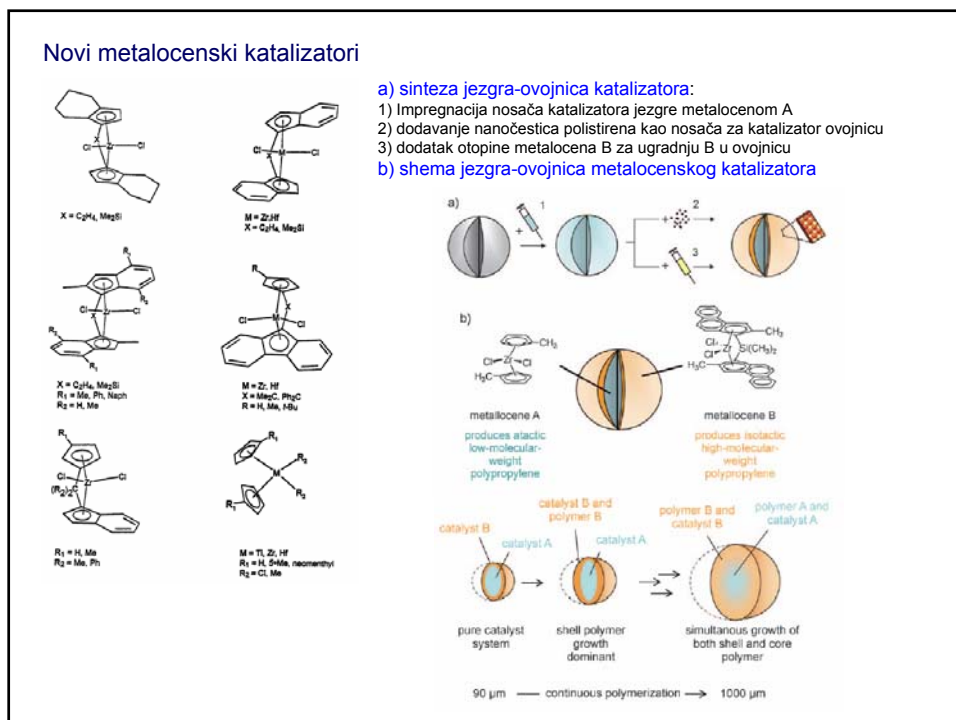
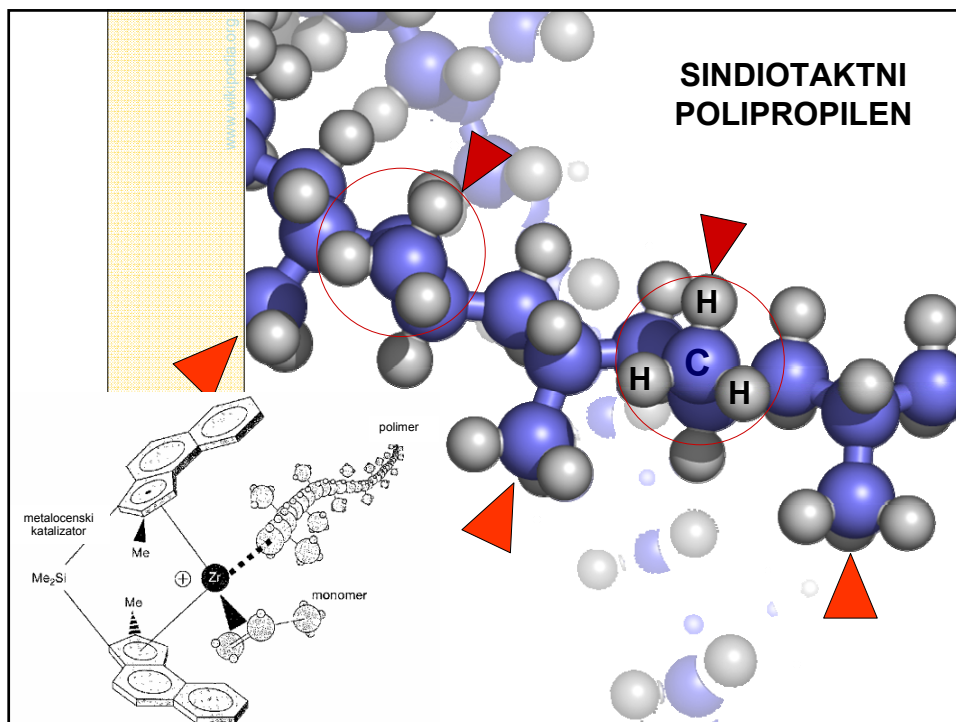
Plastomerni materijali

Temeljni: PE (PE-LD, PE-HD, PE-LLD,...), PP, PVC, PET, PS

Konstrukcijski: PC, PBT, PA, PMMA, POM, ABS/SB, TPE,...

Posebnih svojstava: LCP, PEEK, PPS, PES, PEI.

RADIKALSKE POLIMERIZACIJE

Najzastupljenije reakcije i procesi polimerizacije, $> 100 \times 10^6$ t/god.
($> 50\%$ svih polimera)

Prednosti

- veliki broj monomera $\rightarrow$ homopolimeri + kopolimeri
- vodeni medij $\rightarrow$ izotermni uvjeti
- postupci: u masi, otopini, suspenziji i emulziji ($T \rightarrow 100\text{ }^\circ\text{C}$)

Nedostatci

- mala brzina inicijacije, velika propagacije ($k_i \ll k_p$)
- otežan molekularni inženjering – upravljanje strukturnim svojstvima
- strukturne nepravilnosti (polidisperznost, heterogenost)
- nije moguće istovremeno postići veliku brzinu i doseg reakcije te zahtijevanu veliku molnu masu nastalog polimera

Razvitak $\rightarrow$ kontrolirane / žive radikalne polimerizacije

- polimeri zahtijevane građe i strukturne pravilnosti $\rightarrow$ željena svojstva uz jednostavniji proces prema anionskim i kationskim polimerizacijama

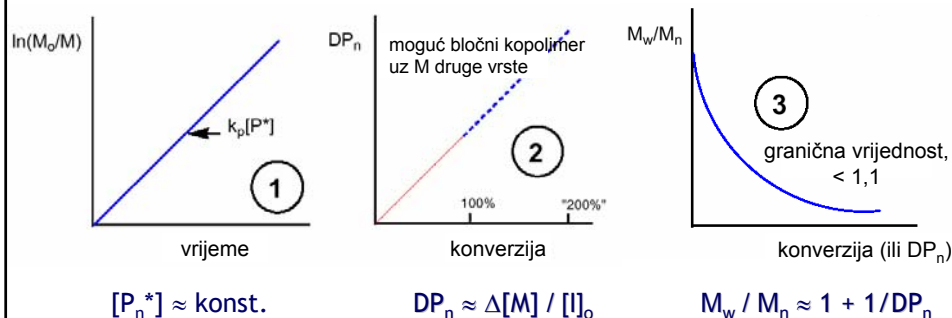
Kontrolirane / žive radikalne polimerizacije

- postojani (živi) radikali

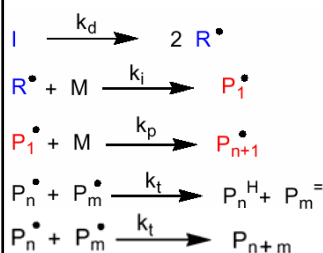
Upravljanje rastom lanca:

“dinamička” ravnoteža između aktivne (makro-radikalne) i neaktivne (polimerne) vrste; reakcije terminacije ili prijenosa isključene ili zanemarive (niska koncentracija radikalnih vrsta);

$$k_t \text{ i } k_{tr} \ll k_p, R_i \approx R_p$$

Klasična slobodno - radikalna polimerizacija

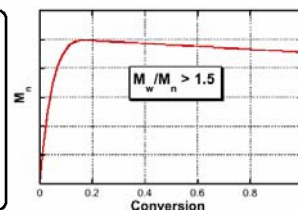
I: RO-OR, RN=NR

$T \sim 80 \pm 20^\circ\text{C}$

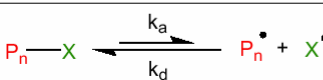
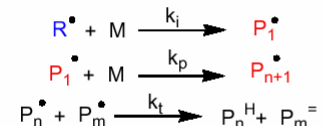
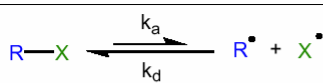
$k_{dec} \sim 10^{-5} \text{ s}^{-1}$

$k_p \sim 10^{3 \pm 1} \text{ M}^{-1} \text{ s}^{-1}$

$k_t \sim 10^{7 \pm 1} \text{ M}^{-1} \text{ s}^{-1}$

Kontrolirane radikalne polimerizacije

NMP, ATRP, RAFT

$T \sim 120 \pm 20^\circ\text{C}$

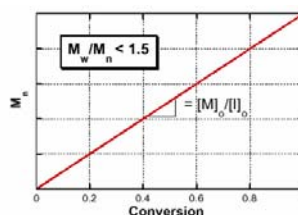
$k_a \sim 10^{0 \pm 2} \text{ s}^{-1}$

$k_d \sim 10^{8 \pm 1} \text{ s}^{-1}$

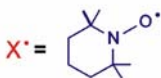
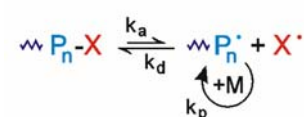
$k_p \sim 10^{4 \pm 1} \text{ M}^{-1} \text{ s}^{-1}$

$k_t \sim 10^{7 \pm 1} \text{ M}^{-1} \text{ s}^{-1}$

$K \sim 10^{-8 \pm 1}$

Radikalna polimerizacija posredstvom nitroksida (NMP)

$P_n^\bullet$ = propagirajući makroradikal
 $X^\bullet$ = stabilni radikal
 (najčešće nitroksil, razgradnjom tetrametilpiperidinoksila -TEMPO)

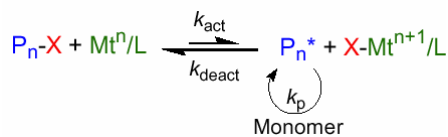
Reakcijski mehanizam - povratna deaktivacija reakcije polimerizacije posredstvom nitroksida - stabilne slobodno radikalne polimerizacije

(engl. Nitroxide-Mediated Polymerization, NMP)

Nastale slabo-aktivne vrste (P_n-X) mogu raspadom ponovno proizvesti slobodne radicalske čestice, pri čemu makroradikali $P_n^\bullet$ reagiraju s monomerom, M , i nastavljaju reakciju propagacije

- **prednosti:** jednostavan mehanizam
- **nedostatci:** (1) veliki broj vinilnih monomera vrlo slabo ili uopće ne polimerizira uslijed velike stabilnosti kompleksa propagirajućeg i stabilnog radikala, (2) zbog male brzine reakcije često su potrebne visoke temperature reakcije ($> 100^\circ\text{C}$) (3) velike koncentracije inicijatora i monomera, što ograničava polimerizaciju na proces u masi

Radikalna polimerizacija prijenosom atoma (ATRP)

Reakcijski mehanizam - povrata
deaktivacija reakcije polimerizacije
prijenosom atoma
(engl. Atom Transfer Radical Polymerization)

Inicijacija = redoks-reakcija uz nastajanje radikala i metal-halogenidnog kompleksa

- X = halogeni (Cl, Br, I) ili pseudo-halogeni (-SCN, -N₃)
- Mt = prijelazni metal (Cu, Co, Ru, Ni, Fe, Pd)
- L = ligand (bipiridin, amini, fosfini, fosfiti, karboksilati, fenoksidi,...)

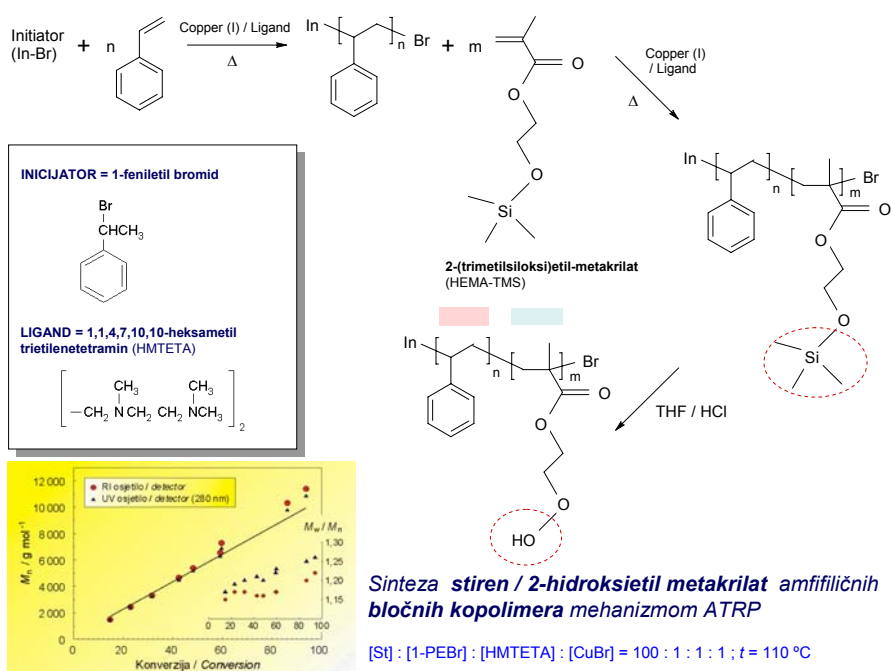
- **prednosti:**

$$DP_n = D[M] / [I]_0$$

$$M_w / M_n < 1,3$$

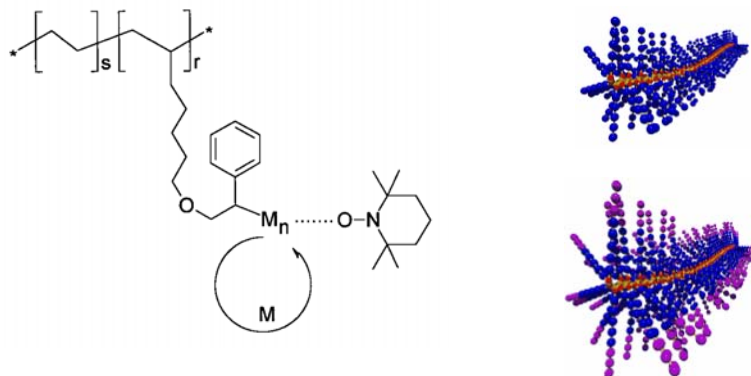
veliki broj monomera, blagi uvjeti - sobna temperatura,
kisik ne inhibira reakciju, krajnja skupina - aktivni halogen

- **nedostatci:** obojenost, uklanjanje i uporaba katalitičkog sustava

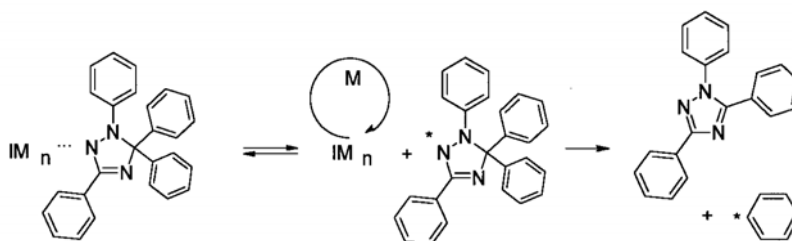
- polimerizacije monomera s funkcionalnim skupinama
- primjena raznih tehnika (npr. emulzijske polimerizacije)
- kombinacije s ionskim i metallocenima kataliziranim polimerizacijama

Kompleksne makromolekulne strukture / cijepljeni olefinski kopolimeri:
 funkcionalni kopolimer pripravljen uz kationski metallocenski katalizator -
 alkoksiamin na bočnom lancu inicira cijepljenje živućim radikalskim mehanizmom

Reakcije terminacije u kontroliranim radikalskim polimerizacijama (SRP) nisu potpuno izbjegnute / potisnute – broj reaktivnih radikala smanjuje se s vremenom i koncentracija stabilnih radikala se povećava uzrokujući smanjenje brzine reakcije.

Prijedlog za prevladavanje ovog nedostatka upotreba je **triazolinil radikala** umjesto TEMPO (2,2',6,6'-tetrametilpiperidiniloksi):

Postignuća usmjerenih radikalnih polimerizacija:

$$DP_n = D[M] / [I]_0; 200 < M_n < 200000; 1,04 < M_w / M_n < 1,5$$

SASTAV / COMPOSITIONS

Homopolimeri
Homopolymers

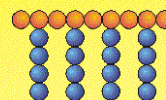
Bločni
kopolimeri
*Block
Copolymers*

Statistički
kopolimeri
*Statistical
Copolymers*

Stupnjevani
kopolimeri
*Gradient
Copolymers*

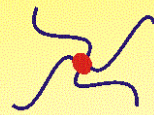

Cijepljeni
kopolimeri
Graft Copolymers

STRUKTURA / ARCHITECTURE

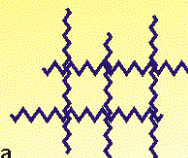
Linearna
Linear

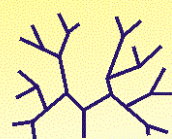
Zvezdasta
Star / Multi-Armed

Usmjeren o granata
"češljasta"
Comb Polymers

Mrežasta
Networks

Granata
(Hyper)Branched

Postignuća usmjerenih radikalnih polimerizacija:

$$DP_n = D[M] / [I]_0; 200 < M_n < 200000; 1,04 < M_w / M_n < 1,5$$

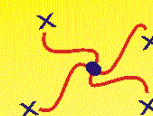
FUNKCIONALNOST / FUNCTIONALITY

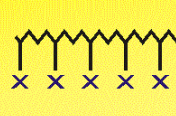
Homo / Hetero
Telekelična
*Homo / Hetero
Telechelic*

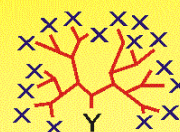
Makro-
monomerna
*Macro-
monomers*

Zvezdasta /
Granata
*Star / Multi-
Armed*

Pokrajnjih skupina
*Side Functional
Groups*

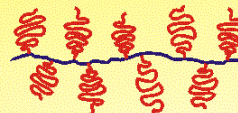

Granata /
Višefunkcionalna
*Hyperbranched /
Multifunctional*

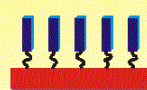
MOLEKULNI KOMPOZITI / MOLECULAR COMPOSITES

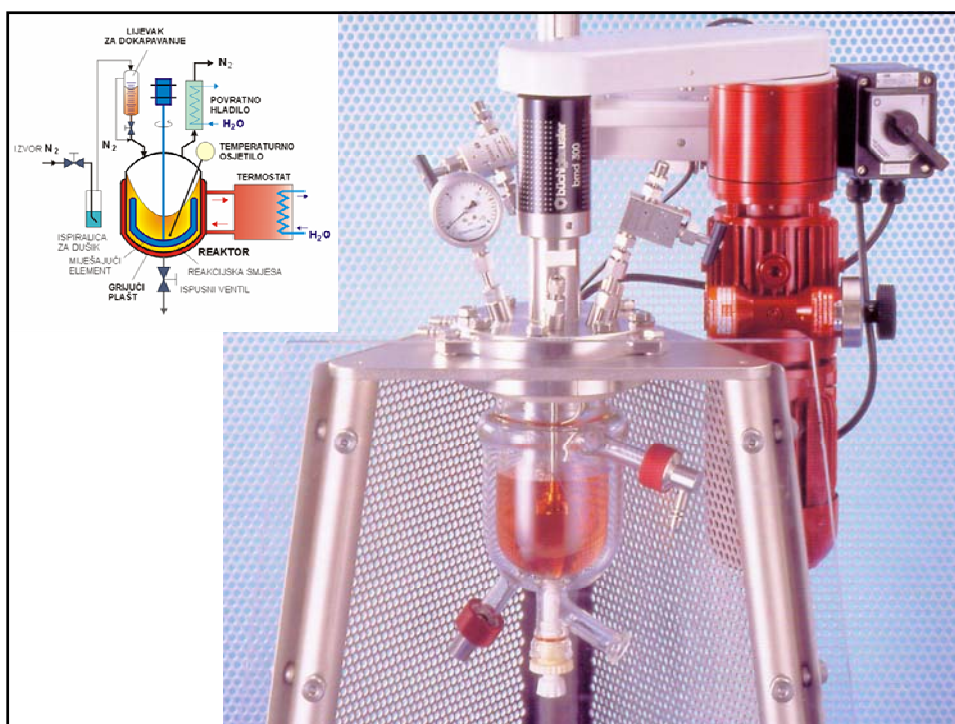
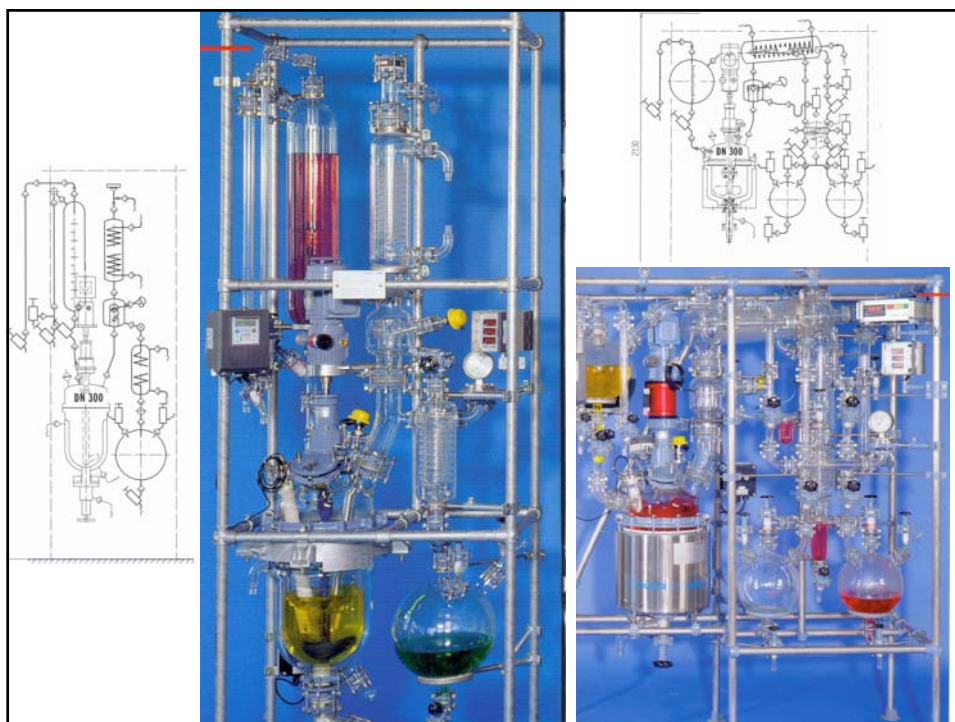
Anorganski i (bio)polimerni hibridi
Hybrids with Inorganic & Biopolymers

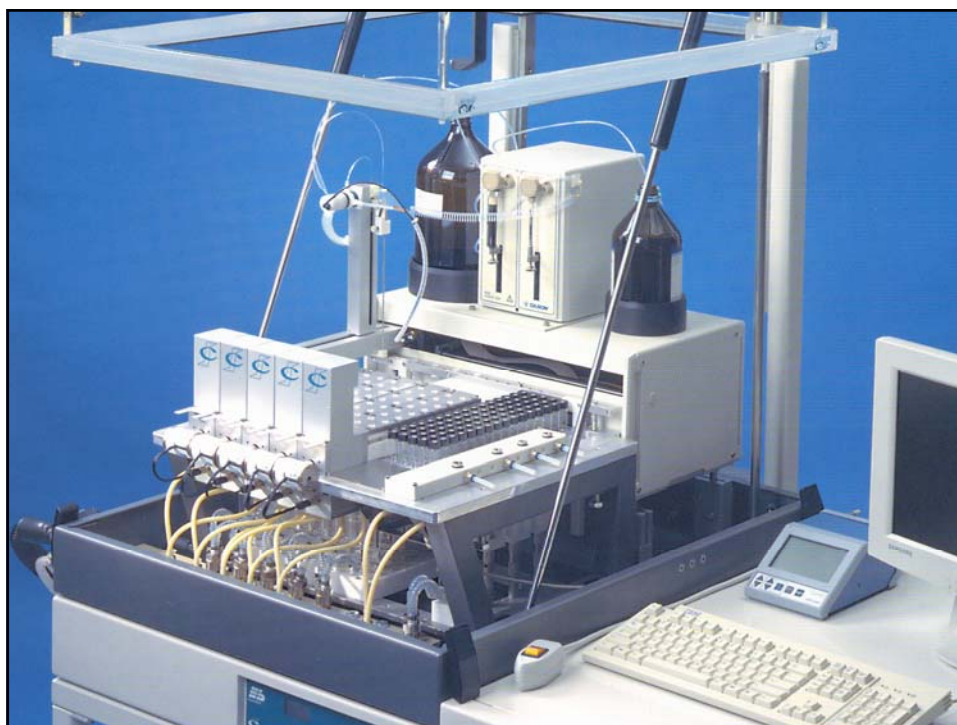

Funkcionalni koloidi
Functional Colloids

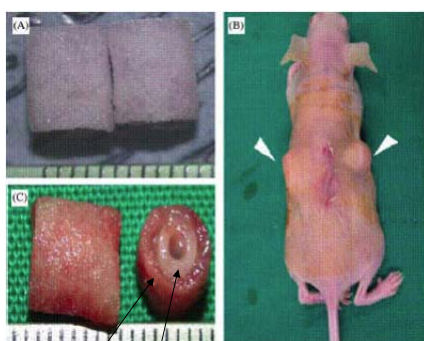

Preinačene
površine
*Modified
Surfaces*

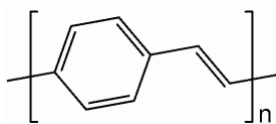
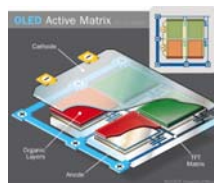
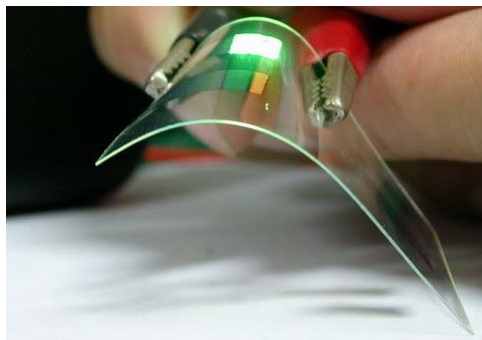
UMETAK PRIJE UGRADNJE
/ PLCL - silikonsko crijevo

UMETAK NAKON
8 TJEDANA

tkivo
silikonsko crijevo

OLED (engl. **Organic light emitting diode**) polimeri

Poli(fenilen-ko-vinilen)

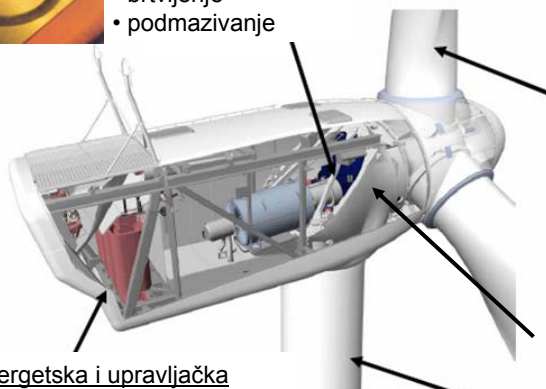
Moguća područja primjene nanostrukturiranih i funkcionalnih polimernih materijala na vjetroagregatima

Izvor: Vestas / Končar

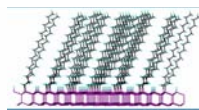
Ležajevi i reduktori

- brtvljenje
- podmazivanje

Energetska i upravljačka elektronika

- kompaktiranje i EMI zaštita
- skladištenje energije / superkondenzatori

Krila

- odleđivanje
- samočišćenje
- povećanje čvrstoće
- gromobranska zaštita

Monitoring opreme i dijelova

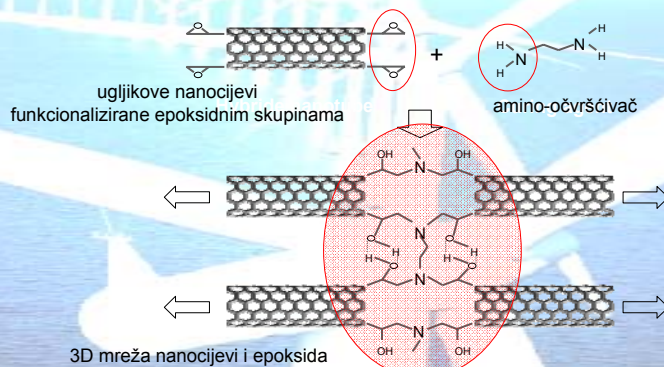
- senzori

Toranj

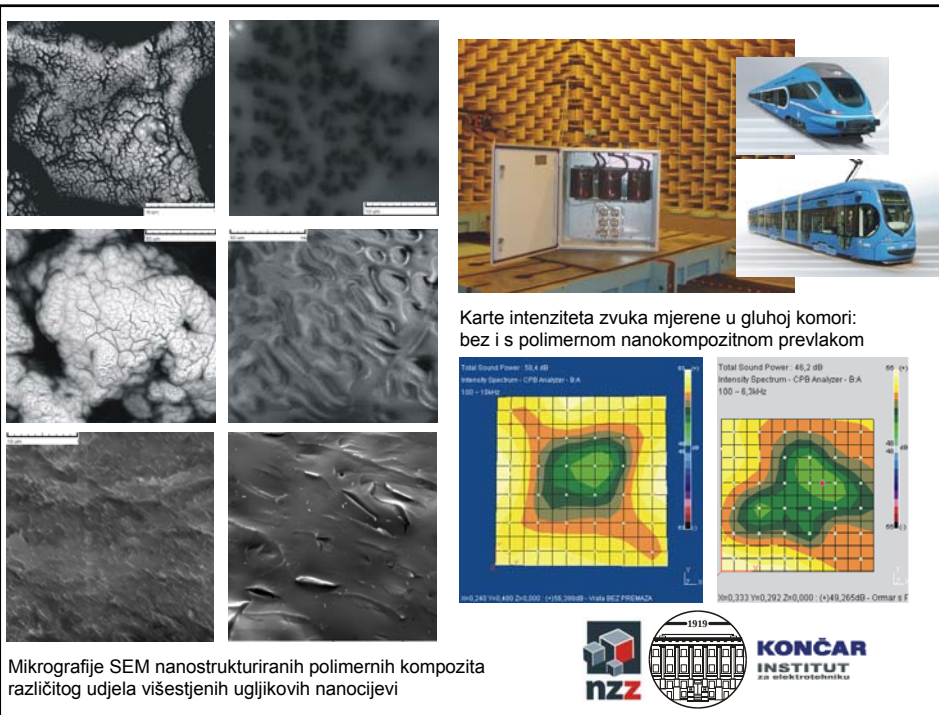
- antikorozivna zaštita

HYBTONITE® Amroy Europe Oy

Nanokompozitni materijal = poliepoksidna matrica ojačana višestjenim ugljikovim nanocijevima.

- termodinamička mješljivost i homogenost sustava postignuta kemijskom vezom između sastavnica preko funkcionalnih skupina nanocijevi i polimera

Zaključci

Istraživanja mehanizma i procesa kontroliranih radikalskih polimerizacija nastaviti će se u velikom obimu, zbog prednosti dobivanja polimera željenih molekulnih struktura i izrazite strukturne homogenosti, razmjerno jednostavnim proizvodnim procesima.

Predviđa se da će do kraja desetljeća udjel polimernih materijala proizveden reakcijama CRP iznositi približno 20 mlrd US\$, što je 10 % od ukupno vrijednosti materijala proizvedenih uobičajenim slobodno-radikalnim polimerizacijama.

Polimerni materijali pripadaju skupini najvažnijih tehničkih materijala s obilježjem stalnog i velikog porasta proizvodnje.

Poboljšanim i novim procesima, kemijskim mehanizmima i proizvodnim rješenjima postići će se i bolje strukturne polimerne karakteristike, od molekulskih masa, njihove razdiobe do stupnja stereoregularnosti i morfološke građe, a time će se dodatni širiti i područja uporabe polimernih materijala.

